

УДК 347.77.043(045)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.8>

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В РЕТРОСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ: ПОГЛЯД СЬОГОДЕННЯ

Зайцева-Калаур І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: 0000-0001-5924-5844*

Цвігун І.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: 0000-0002-1284-4193*

Зайцева-Калаур І.В., Цвігун І.М. Авторське право в ретроспективі розвитку: погляд сьогодення.

Вказується, епоха миттєвого обміну інформацією та цифрових технологій, що створюють нову культурну парадигму, зумовлює інноваційні підходи до розвитку авторського права. Інститут авторського права, первісно створений для визнання та захисту творчих досягнень, зазнав кардинальних змін упродовж своєї історії. Його еволюція тісно корелює з прогресом суспільства, науково-технічними досягненнями та трансформацією способів взаємодії між творцями, споживачами та державними інституціями. Однак із розвитком масових медіа, виникненням інтернету та цифрових технологій роль цього інституту значно ускладнилася.

Відзначається, актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення інституту авторського права в умовах цифрової трансформації суспільства, що супроводжується розвитком штучного інтелекту, блокчейну, цифрових платформ та зміною уявлень про творчість, інтелектуальну власність і роль автора. Метою дослідження є комплексний аналіз історико-правових передумов становлення авторського права та виявлення сучасних тенденцій його трансформації з урахуванням новітніх викликів цифрової епохи. У статті підкреслено, що сучасне авторське право виходить за межі традиційного правового захисту творів, акцентуючи увагу на збереженні творчого початку як складової культурної пам'яті людства. Висвітлений огляд наукових досліджень, як зарубіжних, так і українських, демонструє поступову трансформацію авторського права у відповідь на виклики цифрової епохи, а також необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Теоретичні позиції дослідників не лише відображають сучасний стан правової доктрини, але й формують концептуальні орієнтири для практичного правозастосування. Зроблено висновок про необхідність поєднання правових традицій минулого з інноваційними підходами сучасності задля формування ефективної та справедливої системи охорони авторських прав. Прослідковано, що трансформація українського авторського права є не лише правовою, а й цивілізаційною зміною, що виводить його у площину сучасних європейських і глобальних стандартів.

Ключові слова: авторське право, історичний розвиток авторського права, охорона та захист авторських прав, трансформація авторського права, творчий початок, штучний інтелект, цифрове середовище, цифрові технології, європейські стандарти захисту авторського права, цифрова трансформація суспільства.

Zaitseva-Kalaur I.V., Tsvigun I.M. Copyright in the retrospective development: modern view.

It is indicated that the era of instant information exchange and digital technologies, which create a new cultural paradigm, determines innovative approaches to the development of copyright. The institution

of copyright, originally created to recognize and protect creative achievements, has undergone radical changes throughout its history. Its evolution is closely correlated with the progress of society, scientific and technological achievements and the transformation of the ways of interaction between creators, consumers and state institutions. However, with the development of mass media, the emergence of the Internet and digital technologies, the role of this institution has become significantly more complicated.

The actuality of research is conditioned by the necessity of reinterpreting of the copyright institution in the circumstances of the digital transformation of the society which is followed by the development of the artificial intelligence, blockchain, digital platforms and the change of imagination about art, intellectual property and the role of the author. The purpose of the research is the complex analysis of historic and legal circumstances of the copyright formation and finding modern tendencies of its transformation including modern challenges of digital era. The article highlights that modern copyright stands out of traditional legal defence of works, paying attention to preserving creative start as apart of cultural memory of mankind. Elucidated examination of both foreign and Ukrainian scientific research shows gradual transformation of copyright in the response of the challenges of digital era and also the necessity of adaptation of national laws to international standards. Theoretical views of the scientists not only reflect modern state of legal doctrine but also form conceptual guideline for practical law enforcement. The conclusion is made about the necessity of combining the legal traditions of the past with innovative approaches of modernity for creating effective and impartial system of copyright defence. Followed that transformation of Ukrainian copyright is not only legal but also civilizational change which leads it into the area of modern European and global standards.

Key words: copyright, historic development of copyright, copyright defence, copyright transformation, creative start, artificial intelligence, digital environment, digital technologies, European standards of copyright defence, digital transformation of society

Постановка проблеми. У сучасному світі, де інформація поширюється миттєво, а цифрові технології формують нову культурну реальність, розвиток авторського права набуває новаційного формату. Авторське право, яке виникло як інструмент визнання та охорони творчих здобутків, зазнало суттєвих трансформацій від моменту свого зародження до сьогодення. Його розвиток нерозривно пов'язаний з еволюцією суспільства, науки, техніки, а також зміною моделей комунікації між автором, споживачем та державою. Історично авторське право виникло як правовий механізм, що забезпечував авторам можливість контролю над використанням їхніх творів - літературних, художніх, музичних тощо. Однак із розвитком масових медіа, виникненням інтернету та цифрових технологій роль цього інституту значно ускладнилася. У нових реаліях авторське право більше не виконує лише охоронну функцію - воно стало частиною глобального правового механізму, що врівноважує інтереси трьох основних суб'єктів: творця, споживача і суспільства в цілому. Як доречно підмітили А. Seralieva, Z. Baimagambetova та А. Aronov (2018), що єдине трактування терміну «авторське право» у різноманітних правових джерелах (законах, законопроектах, міжнародних угодах, регламентах і директивах) та країнах відсутнє, проте усі правові напрацювання ґрунтуються на спільній базовій ідеї, закріпленій у таких основоположних міжнародних актах, як Бернська та Римська конвенції [1, с. 5]. Тому авторське право можна розглядати як динамічну категорію, яка постійно адаптується до технологічного прогресу. Особливо чітко ця зміна простежується у цифрову добу, коли традиційні форми охорони виявилися недостатніми для регулювання нових форм копіювання, поширення та використання творів. Зміни торкнулися не лише технічних аспектів, а й філософських підходів: від абсолютної монополії власника до необхідності забезпечення вільного доступу до знань і культурної спадщини. Отже, розвиток авторського права - це не просто зміна норм і положень, а процес постійного переосмислення місця автора в цифровому суспільстві, де творчість стає водночас і унікальним продуктом, і масовим ресурсом.

У сучасному цифровому середовищі технології - зокрема штучний інтелект, блокчейн і криптовалюти радикально змінюють парадигму авторського права, руйнуючи традиційні уявлення про правила, стандарти, баланс інтересів і фундаментальні цінності. Окреслюючи майбутнє приватного права Mateja Durovic & Takis Tridimas (2021) зауважують, що ці зміни підсилюють суперечність між прихильниками технологічного інструменталізму та класичним мисленням, що домінують навколо ключових суперечностей: вибору стандартів або норм, примирення конфліктуючих інтересів та збереження основоположних прав. Та відмічають, що при цьому сучасні виклики стають для юристів і вчених сигналом, що нинішні правові механізми вимагають активного оновлення

й адаптації до реалій цифрової епохи, інакше авторське право ризикує втратити ефективність та баланс інтересів у глобальному масштабі [2].

Сучасний розвиток авторського права спрямований на подолання ринкових розмежувань та запобігання дискримінації через впровадження регуляторних змін. Головним завданням правових реформ є не лише захист прав творців, а й забезпечення рівного та недискримінаційного доступу споживачів до творчої продукції та цифрового контенту. Цьому сприяє комплексний підхід, який поєднує захист авторських прав із регулюванням інтернет-комерції, правами споживачів і захистом персональних даних. Наприклад, у ході формування сучасної правової політики Європейського Союзу (надалі – ЄС) значну роль відіграють рішення Суду ЄС і діяльність Єврокомісії. Синергійний підхід до регулювання – коли авторське право інтегрується з правилами конкуренції, інтернет-комерції, захистом споживачів і персональних даних сприяє створенню смарт-економічної інтеграції в цифрову добу. Разом із стрімким розвитком спільної економіки, що характеризується споживачем як одночасно творцем, стираються традиційні межі між власником і користувачем, автором і споживачем. Відповідно, сучасне авторське право – це не лише площина захисту прав творців, а й частина комплексної правової екосистеми, що поєднує авторські, конкурентні, трудові та споживчі норми. Інакше кажучи, лише через таку інтегровану модель – здатну реагувати на технологічні зміни та нові економічні форми авторське право зможе зберегти баланс між інтересами авторів, платформ, споживачів і держав у цифрову епоху.

Попри динамічні зміни, що супроводжують цифрову епоху, може виявитися, що для пошуку відповідей на сучасні виклики варто звертатися до історичних витоків правової думки. Саме ретроспектива розвитку авторського права дозволяє краще зрозуміти, як фундаментальні принципи охорони інтелектуальної праці формувалися під впливом соціальних і технологічних змін. Ці принципи здатні надихнути на створення рішень, які відповідатимуть вимогам сьогодення, не втрачаючи зв'язку з правовими традиціями. Таким чином, минуле не лише пояснює теперішнє, а й дає орієнтири для майбутнього. Саме тому пошук відповідей на нові виклики варто починати з аналізу минулого, адже правові принципи, перевірені часом, здатні стати основою для ефективних рішень у майбутньому.

Метою дослідження є аналіз історико-правових передумов формування інституту авторського права та його трансформації в умовах цифрової епохи з метою обґрунтування доцільності звернення до правових традицій минулого як потенційного джерела ефективних рішень для подолання сучасних викликів у сфері охорони інтелектуальної власності.

Методологічну основу статті становить комплексний науковий підхід, що дозволяє здійснити ретроспективний аналіз еволюції інституту авторського права та його трансформації в умовах сучасних правових і соціально-технологічних змін. Основна увага зосереджена на виявленні спадкоємності правових ідей, а також на аналізі того, як історично сформовані підходи можуть бути релевантними для вирішення актуальних проблем, пов'язаних із охороною авторських прав у цифрову добу. Дослідження спирається на поєднання історико-правового, системно-структурного, формально-логічного, герменевтичного, прогностичного та порівняльно-правового методів.

Стан опрацювання проблематики. Історичний розвиток правового регулювання авторського права в Україні демонструє складну трансформацію – від імперських моделей до сучасної європейсько-орієнтованої правової системи. Прийняття низки законодавчих актів, включаючи нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права» у 2022 році, свідчить про активну модернізацію у напрямі гармонізації з європейським законодавством та зміцнення правових засад охорони творчої діяльності. На цьому етапі особливого значення набуває вивчення сучасного наукового дискурсу щодо правової природи, механізмів охорони та тенденцій розвитку інтелектуальної власності, зокрема авторського права, в умовах цифровізації, євроінтеграційних процесів та глобалізації. З огляду на це, важливим є аналіз провідних наукових підходів і досліджень, що висвітлюють актуальний стан та перспективи розвитку правового регулювання у цій сфері. В роботі детально опрацьовано праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, що дало можливість прослідкувати основні тенденції розвитку авторського права.

Виклад основного матеріалу.

Історичний розвиток авторського права.

Європа

Звертаючи погляд у минуле, зазначимо, що зародження авторського права сягає глибоких історичних часів, коли виникла потреба захищати результати творчої праці як економічне і моральне

благо. Початкові форми правової охорони творчих здобутків існували вже у Стародавньому Римі та середньовічній Європі, проте як самостійна юридична категорія авторське право сформувалось лише в епоху Відродження і Просвітництва. Перші спроби охорони результатів творчої діяльності можна віднайти ще у давніх цивілізаціях, однак саме в добу Відродження й Просвітництва почали формуватися перші національні закони, що визнавали права авторів. Важливим кроком у розвитку авторського права стало прийняття на початку XVIII століття *The Statute of Anne* (1710) (надалі – Статут Анни) – першого у світі нормативного акту, що закріпив права авторів на їхні твори. Проте значний поштовх до уніфікації правового регулювання відбувся в кінці XIX століття з прийняттям Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886), яка встановила міжнародні стандарти захисту авторських прав.

Бернська конвенція заклала основи сучасного авторського права, запровадивши принципи автономії охорони без формальних процедур та мінімального рівня захисту, які повинні дотримуватися державами-учасниками. Цей міжнародний договір став фундаментом для подальшої гармонізації законодавств різних країн і формування класичних моделей авторського права.

Період до схвалення Бернської конвенції можемо назвати епохою народження авторського права. У часи, коли людство ще не знало друкарських верстатів і авторського гонорару, слово, сказане чи написане, сприймалося радше як дар, ніж як власність. У стародавній Греції поеми Гомера переповідали поколіннями, як свідчення цього є загальновідомі твори: «Гесіод», «Іліада», «Одіссея». У середньовічній Європі монахи переписували трактати та Євангелія, не прагнучи слави – лише служіння. Знання вважалося загальним благом, а творчість – божественним натхненням, яке не підлягало приватній власності. Не дивно, що в той період право на твір у сучасному розумінні було просто відсутнє.

Peter Jaszi & Martha Woodmansee зауважують, що в 1750 році у Німеччині письменника представляли як одного із створювачів книги на рівні із численними ремісниками, залученими до створення книги. Також підкреслюють, що певні тенденції авторського права, сформовані в епоху Відродження, зберігають свій вираз, зокрема про неможливість формування авторського права щодо творів, які створювались та переглядались в атмосфері соціальної інтертекстуальності [3]. Біловус Л.І. відзначає, що термін «інтертекстуальність» у своєму сутнісному значенні охоплює систему зв'язків між окремими текстами, що реалізуються як на змістовому, так і на формальному рівнях. Авторка додає, що при зверненні до витоків вербалізації цього явища, найдавніші його прояви можна простежити в античній літературній традиції на прикладі Горація, якого сучасна наука вважає одним із засновників класичної європейської поезики, та який підкреслював свою роль у перенесенні поетичних форм еллінської культури на римський ґрунт, що, фактично, є актом культурної трансформації та свідомого текстового запозичення [4].

З винаходом друкарства ситуація змінилася, а слово стало копією. У XVI столітті англійська держава передала права на друк гільдії – Stationers' Company, яка мала монополію на публікацію книжок і одночасно виконувала функцію цензора. Схожа практика була і в інших європейських державах: привілеї на друк видавалися особисто монархами – не автору, а друкарю. Це був світ, у якому автор залишався тінню, а головним гравцем – друкар. У своїй праці *Copyright in Historical Perspective* L. Ray Patterson розглядає авторське право не просто як набір юридичних норм, а як концептуальну систему – сукупність ідей, спрямованих на досягнення певних цілей і вирішення правових проблем у сфері інтелектуальної власності. Автор наголошує, що історичний підхід дозволяє побачити ті аспекти правового регулювання, які залишаються невидимими при суто логічному аналізі, а розвиток авторського права вважає, що був би не цілісним, а радше фрагментованим, оскільки багато норм формувались еволюційно та не завжди піддавалися логічному обґрунтуванню. Також додає, що спочатку авторське право виконувало функцію регулятора у сфері торгівлі книгами та слугувало захистом інтересів друкарів і видавців, однак в подальшому було поступово трансформоване в право автора, яке визнається і захищається законом [5].

Цей поворотний момент – перехід від економічної до правової індивідуалізації авторства остаточно почав окреслюватися, як уже зауважувалось вище, з прийняттям Статуту королеви Анни 1710 року. Цей нормативний акт став першим проявом усвідомленого наміру законодавця надати саме автору, а не видавцю, виключне право на використання свого твору. Хоча право все ще мало строкову дію та залежало від публікації, з цього моменту концепція творчості почала юридично визнаватися як форма інтелектуальної власності, а не лише як об'єкт комерційної торгівлі.

Надалі, із розвитком транснаціонального книжкового ринку, національні правові моделі більше не могли забезпечити належний захист у міждержавному контексті. Як відповідь на цю потребу, в 1886 році було підписано Бернську конвенцію, яка вперше закріпила загальні принципи авторського права на міждержавному рівні. Крім того, історичний досвід показує, що інтертекстуальна природа творчості, яка особливо яскраво проявлялася у класичних літературах, значною мірою ускладнювала визначення первинності й оригінальності твору. Це створювало виклики для становлення індивідуального авторського права, оскільки межа між особистим внеском і традиційним мотивом часто була умовною. У юридичному сенсі, це означало пошук балансу між захистом оригінального внеску автора та визнанням права на культурне наслідування.

Бернська конвенція 1886 року стала першим багатостороннім договором, що встановлює міжнародні стандарти охорони авторських прав. Вона ввела автоматичну охорону без реєстрації, принцип національного режиму та мінімальний термін охорони авторського права протягом життя автора плюс 50 років після його смерті. Перегляди конвенції в 1971 році закріпили основні принципи сучасного авторського права, які наразі поширені на більше ніж 180 країн. Цей договір заклав основу для подальшої гармонізації і послідовного захисту творів у глобальному масштабі. Динаміка становлення конвенції є результатом конфлікту між двома підходами - універсалістським, що прагнув до повної уніфікації норм, і прагматичним, який зробив ставку на принцип національного режиму та встановлення мінімальних стандартів та додає, що унаслідок перемоги прагматичного підходу закладено структуру міжнародного захисту авторських прав, яка враховує особливості національних законодавств, але підтримує базовий рівень охорони.

Водночас, Lawrence Lessig звертає увагу, що розвиток творчості невід'ємно пов'язаний із розвитком вільної культури, яка є важливою віхою історії. Автор додає, що вільна культура не означає відсутність власності і не є культурою, в якій митцям не виплачують винагороди, а навпаки, подібно до вільного ринку, наповнена власністю і нерозривно пов'язана з авторським правом вона ґрунтується на правилах власності та договорах, які забезпечуються і захищаються державою [6]. Sam Ricketson & Jane C. Ginsburg у дослідженні *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond* підкреслюють, що міжнародне авторське право розвивається як складна система, яка знаходиться у стані постійного балансу між прагненням до універсальності та необхідністю враховувати особливості національних правових систем. Автори наголошують, що центральне місце в системі міжнародної охорони авторських прав посідає Бернська конвенція 1886 року, останній перегляд якої відбувся в 1971 році, при цьому її вплив не обмежується лише цим документом - вона стала основою для формування низки пов'язаних договорів, серед яких Договір ВОІВ про авторське право (1996), Римська конвенція (1961), Договір ВОІВ про виконання і фонограми (1996), а також Угода ТРІПС (1994). Крім того, у поле аналізу включаються нові міжнародні інструменти, зокрема Пекінський договір (2012) і Марракеський договір (2013), що відображає динаміку розвитку глобальної нормативної бази у сфері авторського права [7].

У культурно-правовій площині значний внесок зробила Martha Woodmansee, яка у праці *The Construction of Authorship* доводить, що авторство є соціально сконструйованим концептом, що трансформується під впливом культурних і правових процесів [7]. Авторка додає, що чинна модель авторського права, що значною мірою базується на романтичній уяві про автора як ізольованого творця - генія XIX століття, дедалі менше відповідає динаміці сучасного культурного виробництва, та підкреслює, що у міждисциплінарному науковому дискурсі (на стику літературознавства, юриспруденції та соціальних наук) дедалі активніше звучать заклики розглядати авторство як соціально й культурно зумовлену конструкцію, що зумовлює необхідність критичного переосмислення традиційних концептів авторських прав і адаптувати їх до реалій цифрової доби.

Узагальнюючи, слід зазначити, що історичний розвиток авторського права в Європі пройшов складний шлях від сакралізованого розуміння творчості як дару до юридичного визнання твору інтелектуальним продуктом, що підлягає правовому захисту. Цей шлях супроводжувався не лише технічними чи законодавчими змінами, а й фундаментальною трансформацією уявлень про автора, власність і публічний доступ. Особливістю європейської правової традиції стала поступова диференціація моделей: якщо континентальна Європа орієнтувалася на захист особистих немайнових прав і гуманістичну ідею єдності автора і твору (авторське право в класичному сенсі), то англосаксонська система, насамперед у Великій Британії, розглядала авторське право як виключне майнове право на контроль над розповсюдженням твору (copyright). Попри це, обидві системи у XX столітті зближувалися під тиском глобалізації, міжнародних договорів та викликів цифрової

епохи. Водночас, сучасна європейська правова доктрина визнає, що авторство - це не лише юридичне визначення, а й культурна конструкція, що змінюється залежно від соціального контексту. Це особливо актуально в умовах цифровізації, коли поняття оригінальності, інтертекстуальності та колективної творчості знову кидають виклик класичній індивідуалістичній моделі.

Як логічне продовження європейських традицій формувався і український підхід до правового захисту творчості. І хоча він спирається на європейські моделі, його становлення відбувалося в умовах колоніальної спадщини, радянської системи та подальшої інтеграції до глобального правового простору. Саме тому аналіз розвитку авторського права в Україні заслуговує на окрему увагу.

Україна

В умовах становлення загальноєвропейського авторського права розвиток відповідних правових інститутів в Україні має свої унікальні особливості, що зумовлені як впливом європейських традицій, так і історичною належністю українських земель до різних державно-правових систем. До початку XX століття територія сучасної України була розділена між двома імперіями – Російською та Австро-Угорською, що мали різні підходи до правового регулювання авторських прав. Українські землі, що входили до складу Російської імперії, підпорядковувалися відповідним імперським законам, які здебільшого не враховували національні та культурні особливості населення. Законодавство цієї імперії почало формувати авторське право лише в XIX столітті, зокрема через введення цензури та пізніші законодавчі акти про авторські права. На західноукраїнських землях, що перебували під владою Австро-Угорщини, процес становлення авторського права проходив дещо інакше. Тут впливали європейські правові традиції Австро-Угорської імперії, які передбачали більш структуроване регулювання інтелектуальної власності, зокрема авторських прав. Водночас, і тут авторське право залишалося нерозвиненим та поступово удосконалювалося протягом XIX - початку XX століть.

Досліджуючи правове регулювання авторського права на українських землях російської імперії Міхневич Л.В. зауважує, що у XIX столітті російська імперія перебувала у певній ізоляції і майже не брала участі в основних міжнародних угодах щодо захисту інтелектуальної власності, крім двох двосторонніх конвенцій з Францією та Бельгією про охорону авторських прав [9, с. 14]. І лише у 1911 році, після схвалення закону про авторство, додає автор, рівень правового регулювання авторського права в Російській імперії поступово піднімається до європейських стандартів, що сприяли подальшому розвитку цього інституту. Все ж такі зміни не мали позитивного аспекту для україномовних видань, адже не зменшило впроваджені жорсткі цензурні заходи, аж до їх повної заборони, через що захист авторських прав українських авторів фактично був відсутній. Становлення авторського права на західноукраїнських землях відбувалося під впливом австрійського законодавства, яке, хоча й формувалося повільніше, ніж у провідних країнах Європи, все ж запровадило низку прогресивних норм у середині XIX століття. Попри недосконалість у захисті немайнових прав, австрійська правова система створила відносно сприятливі умови для розвитку української культурної ідентичності та формування правової свідомості у сфері інтелектуальної власності.

У період радянської доби (1922–1991) авторське право в Україні регулювалося загальносоюзним законодавством СРСР, яке поєднувало елементи пропріетарної системи з ідеологічним контролем. Каганов Ю.О. відмічає, що радянський академічний дискурс формувався в умовах жорсткої ідеологічної цензури та під прямим впливом державного замовлення, метою якого було обґрунтування основних постулатів комуністичної ідеології [10]. За таких умов, продовжує дослідник, інтелектуальна власність розглядалася не як результат індивідуальної творчості, що підлягає особистому захисту, а як колективне надбання, що повинно служити суспільству - тобто державі. Та додає, що авторське право у радянській інтерпретації, переосмислювалося в дусі пріоритету публічних інтересів над приватними, що значно звужувало розуміння права автора як особи, натомість формуючи уявлення про інтелектуальну діяльність як спільну власність трудового колективу або суспільства в цілому.

Закон «Про авторське право УРСР» 1929 року, який діяв до прийняття Цивільного кодексу Української РСР 1963 року, це була певна спроба у врегулюванні культурного розвитку і стимулювання творчості авторів. Аналізуючи положення даного закону Дроб'язко В. зауважує, що авторське право охоплювало будь-які твори літератури, науки та мистецтва, незалежно від форми чи способу їх відтворення, а також без врахування їхньої цінності, при цьому правонаступники

автора, за винятком спадкоємців, не мали права на захист авторського права щодо цих творів [11]. В подальшому законодавство про авторське право було включене до загального цивільного права (Цивільний кодекс УРСР (1963)), проте його реалізація суттєво обмежувалася ідеологічними заборонами та цензурою. Слід також зазначити, що слово власність в радянський період не використовувалась, а тогочасне цивільне законодавство містило розділ про авторське право. Основна мета авторського права в цей період полягала у підтримці державних інтересів, колективної власності та ідеологічного виховання, що значною мірою звужувало права окремих авторів, особливо тих, чиї твори не відповідали офіційній лінії. Незважаючи на це, в СРСР були розроблені механізми охорони авторських і суміжних прав, а також створено систему державної реєстрації творів. Для українських авторів це означало певну законодавчу підтримку, але одночасно - жорсткий державний контроль та обмеження свободи творчості.

Таким чином, радянський період позначився як розвитком правового інституту авторського права в системі загальносоюзного законодавства, так і посиленням ідеологічного впливу, що суттєво вплинуло на особливості правового регулювання авторських прав в Україні. Тільки з набуттям Україною незалежності у 1991 році розпочався процес формування власної системи авторського права, орієнтованої на європейські стандарти захисту інтелектуальної власності та розвиток творчої ініціативи. Період з проголошення незалежності України характеризується розбудовою нової моделі правовідносин в середині країни та міжнародних відносин уже в якості самостійного суб'єкта міжнародного права. Відправною точкою початку запровадження терміну інтелектуальна власність вважається Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991. Водночас першим ключовим кроком стало ухвалення у 1993 році Закону України «Про авторське право і суміжні права», який заклав основи правового захисту творчих результатів у літературі, науці, мистецтві, а також у сфері аудіовізуального контенту, комп'ютерних програм та інших об'єктів авторського права. В подальшому, розділ про право інтелектуальної власності включено в Цивільного кодексу України, який набрав чинності у 2004 році. З метою гармонізації положень Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права» до норм законодавства Європейського Союзу в частині, що стосується забезпечення надійної правової охорони авторського права та суміжних прав, та імплементації в українське законодавство ряду європейських директив, у 2022 році прийнято новий Закон України «Про авторське право та суміжні права» [12].

Отже, історичний розвиток правового регулювання авторського права в Україні демонструє складну трансформацію - від імперських моделей до сучасної європейсько-орієнтованої правової системи. Попри значні ідеологічні обмеження, притаманні радянському періоду, формування нормативної бази авторського права в незалежній Україні стало ключовим етапом становлення національного інституту інтелектуальної власності як складової правової системи демократичної держави. Прийняття низки законодавчих актів, включаючи нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права» у 2022 році, свідчить про активну модернізацію у напрямі гармонізації з європейським законодавством та зміцнення правових засад охорони творчої діяльності.

На цьому етапі особливого значення набуває вивчення сучасного наукового дискурсу щодо правової природи, механізмів охорони та тенденцій розвитку інтелектуальної власності, зокрема авторського права, в умовах цифровізації, євроінтеграційних процесів та глобалізації. З огляду на це, доцільним є аналіз провідних наукових підходів і досліджень, що висвітлюють актуальний стан та перспективи розвитку правового регулювання у цій сфері.

Огляд наукових досліджень

Історичний шлях розвитку авторського права засвідчив, що цей правовий інститут ніколи не був статичним, він постійно еволюціонував, реагуючи на зміни у технологіях, культурі та ринкових практиках. Якщо в попередньому розділі увага була зосереджена на історичних і філософських засадах формування авторського права в Європі та Україні, то подальше дослідження потребує звернення до сучасного наукового дискурсу, який не лише інтерпретує спадщину, а й активно формує нові парадигми правового захисту інтелектуального продукту в епоху цифрових трансформацій.

Brauneis, Robert and Schechter, Roger зауважують, що новітні технології виробництва та поширення, зокрема різноманітні комп'ютерні програмні забезпечення та інтернет, сприяли поширенню більш децентралізованого, аматорського і неринкового створення культурних продуктів [13]. Автори відмічають, що відео- та аудіоредактори значно полегшили процес створення нових

аудіовізуальних творів і звукозаписів, а також дали змогу легко використовувати, комбінувати та змінювати вже існуючі аудіо- та відеоматеріали, створюючи таким чином «ремікси» або «мешапи». Також додають, що зростання такого неринкового і вільного від патентів культурного виробництва, здійснюваного як окремими людьми, так і колективами, має значний практичний потенціал: це і прояв особистої свободи, і основа для більш активної демократичної участі, і простір для розвитку критичного мислення та самоусвідомлення, а в умовах сучасної інформаційно залежної світової економіки - важливий інструмент для покращення рівня розвитку людства в усьому світі. Stefan Larsson звертає увагу на те, що зрушення та виклики, пов'язані з цифровізацією, є коло-сальними, що зумовлюють концептуальні зміни в правовій системі, та відмічає, що способи поширення цифрового контенту зазнали докорінних змін - від зберігання на різних фізичних носіях (чітко окреслених пластикових об'єктах) до передачі у формі цифрових файлів через мережу [14]. Поняття «копія» зазнало суттєвого розширення й тепер охоплює низку нових явищ, пов'язаних із різноманітними форматами файлів для збереження й розповсюдження інформації в електронному вигляді. Досліджуючи вплив прогресу на розвиток авторського права Alina Ng зазначає, що на сучасному етапі інтелектуальну власність розглядають як засіб, що стимулює розвиток та відображає глобальне усвідомлення її ролі у сприянні економічному зростанню та культурному благополуччю, і є мотивацією для авторів і винахідників створювати і поширювати знання та корисні винаходи на благо всього суспільства [15]. Mike Loukides, Tim O'Reilly на прикладі функцій Google стверджують, що проблему дотримання авторських прав генеративного штучного інтелекту можна вирішити, зокрема через використання технології RAG (retrieval-augmented generation), яка дозволяє простежити джерело інформації [16]. Автори критикують великі технологічні компанії за відмовки щодо «технічної неможливості» забезпечення авторської відповідальності та закликають регуляторів змусити компанії поважати авторські права так само, як вони відповідають за інший шкідливий контент. Geiger Chr. and Izyumenko El. на прикладі справи «Афганські документи» звертає увагу на чотири фундаментальні напрямки при застосуванні сучасних норм авторського права: по-перше - необхідність врахування фундаментальних прав, зокрема свободи вираження думок, при застосуванні норм авторського права, по-друге - важливість правильного тлумачення механізмів авторського права, які повинні забезпечувати баланс між охороною авторських прав та правом на свободу вираження, по-третє, можливість обмеження авторських прав на користь фундаментальних прав, що є новим підходом на рівні Європейського Союзу, і, по-четверте, обмеження можуть бути застосовані лише в «виняткових випадках», коли порушується сутність фундаментального права [17]. Ricketson Sam та Ginsburg Jane С привертають увагу до окремого напрямку авторського права - права на переклад в освіті, що стосуються правових та етичних питань, пов'язаних із перекладом та використанням іноземних творів, захищених авторським правом, для навчальних цілей [18]. На думку авторів, це питання є важливою складовою глобальної системи авторських прав, яка визначає, як твори можуть бути використані в освітньому процесі, та підкреслюють, що країни з довгими термінами застосування правових механізмів до захисту авторських прав, як правило, мають більш обмежувальні політики щодо доступу до перекладених матеріалів для освіти, що може суттєво вплинути на доступність таких матеріалів для навчання. З точки зору Synodinou T. (2023,) сучасне європейське авторське право має гнучко адаптуватися до технологічних змін, поступово розширюючи охорону прав, але при цьому стикається з проблемою застарілих обмежень, що не відповідають реаліям цифрового середовища [19]. Автор додає, що технології впливають не тільки на створення нових способів використання творів, а й на формування самого законодавства, що регулює авторські права, проте попри ці зміни, існуючі обмеження і виключення потребують оновлення для відповідності сучасним цифровим реаліям. І вважає, що схвалена Директива про авторське право на цифровому єдиному ринку (Директиви CDSM, 2019) [20] є важливим етапом горизонтальної гармонізації авторського права в Європі. McCutcheon Janі досліджуючи концепцію авторського права згідно з правом Європейського Союзу, приходять до висновку, що об'єктивна ідентифікація твору є ключовою умовою для надання авторського захисту, оскільки вона дозволяє чітко окреслити межі авторського права, забезпечити правову визначеність у системі та є необхідна для того, щоб зацікавлені сторони могли орієнтуватися в межах своєї діяльності, забезпечуючи справедливість і прозорість у застосуванні авторських прав [21]. Водночас автор зазначає, що суб'єктивний характер смаку, як явища, унеможливорює точну ідентифікацію його як авторського твору, оскільки він залежить від індивідуальних відчуттів та сприйняття і підкреслює, що саме об'єктивна ідентифікація є не-

обхідною умовою для забезпечення ефективного правового захисту і правильного застосування авторського права, оскільки без цього неможливо визначити, що саме підлягає охороні в межах правової системи.

Отже, основною темою сучасних зарубіжних досліджень у сфері авторського права є його еволюція в умовах технологічних змін та цифрових трансформацій. Акцентується увага на необхідності адаптації правових механізмів до нових форм творчості та поширення контенту і використання генеративного штучного інтелекту. Важливою також є проблема балансу між охороною прав авторів і забезпеченням інших фундаментальних прав, зокрема свободи вираження. Відповідно, гармонізація авторського права в Європі стає ключовим етапом у досягненні справедливої компенсації для творців, що, однак, потребує доповнення соціальними і економічними заходами для підтримки культурних індустрій.

В українському науковому дискурсі щодо проблематики авторського права також спостерігається поступове зміщення акцентів від суто догматичних досліджень у бік вивчення сучасних викликів цифрової епохи, що корелює з глобальними науковими трендами. Зокрема, увага українських дослідників дедалі більше зосереджується на пошуку балансу між охороною прав автора, публічним інтересом, розвитком цифрових технологій і забезпеченням доступу до знань.

Так, Тарасенко Л.Л. зазначає, що новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», прийнятий у 2022 році, значно оновив правове регулювання у сфері інтелектуальної власності, відповідаючи як вимогам цифрового середовища, так і європейським стандартам [22, с. 172]. Автор підкреслює, що удосконалення поняттєвого апарату закону та введення правового режиму *sui generis* для неоригінальних об'єктів, зокрема згенерованих комп'ютерною програмою, є важливим кроком уперед, та обґрунтовано необхідність розширення переліку особистих немайнових прав автора та вдосконалення механізмів захисту прав в Інтернеті, зокрема шляхом запровадження ефективної позасудової процедури. Натомість Музика Т.О. приходить до переконання, що хоча чинне законодавство України у сфері авторського права є загалом прогресивним, проте воно містить низку норм, що потребують уточнення та доопрацювання [23, с. 190]. Зокрема, додає автор, слід конкретизувати поняття оригінальності як критерію охороноздатності твору, переглянути поділ творів за сферами (наука, література, мистецтво), а також розширити коло об'єктів охорони за рахунок включення фольклору, проєктів нормативно-правових актів, створених поза межами службових повноважень, і складних творів у цифровій формі, що сприятиме підвищенню правової визначеності та ефективнішому правовому регулюванню авторсько-правових відносин. Штефан А.С. відзначає, що авторське право відіграє важливу роль у забезпеченні творчої та інтелектуальної діяльності, охороняючи права авторів на результати їхньої праці, та встановлює баланс між інтересами творців і суспільства, дозволяючи вільне використання творів у цілях, що сприяють науковому, освітньому та культурному прогресу, а завдяки законодавчому захисту авторських прав стимулюється розвиток інновацій, культури та обміну знаннями. [24].

Для подальшого розуміння викликів сучасного авторського права важливо звернути увагу на питання, пов'язані з використанням штучного інтелекту у творчості та правовому регулюванні таких нових форм інтелектуальної діяльності. Фоміна Н. зазначає, що питання прав на твори, створені штучним інтелектом, стає все більш актуальним через швидкий розвиток технологій, які часто випереджають законодавство, водночас пояснює, що штучний інтелект навчається на творах із захищених авторським правом джерел, проте створює нові оригінальні об'єкти, не копіюючи оригінали, тому порушення авторських прав не виникає [25, с. 769]. Кривицький Ю.В. додає, що штучний інтелект стає важливим інструментом правової реформи, сприяючи прийняттю обґрунтованих і ефективних рішень у режимі реального часу, а його впровадження дозволяє удосконалити законодавчий процес, покращити законодавчу техніку та адаптувати право до сучасних умов цифровізації [26, с. 95]. Це, в свою чергу, відмічає дослідник, відкриває нові можливості для уніфікації юридичної термінології, підвищення прозорості та доступності законодавства для громадян, а також зменшення ризиків правових помилок і зловживань у його застосуванні. Водночас Богом'я В. і Гудзь А. звертають увагу на те, що штучний інтелект є однією з найбільш трансформаційних технологій сучасності, здатною суттєво змінити функціонування суспільства, економіки та правової системи, проте його використання пов'язане з низкою ризиків, таких як упередженість алгоритмів, загроза конфіденційності, можливі порушення прав людини та вплив на ринок праці [27].

Досліджуючи функціонування авторського права в умовах цифрового ринку Капиця Ю. зауважує, що сучасна цифрова епоха призводить до суттєвих змін у сфері авторського права, адже дедалі більше творів створюються і поширюються не професійними авторами чи видавцями, а звичайними користувачами через Інтернет [28]. Соціальні платформи, блоги та сервіси обміну контентом сприяють масовому розповсюдженню творчості, що фактично нівелює традиційні підходи до правової охорони таких творів. Автор приходить до думки про зміну парадигми авторського права: з акценту на захисті майнових інтересів авторів законодавство має перейти до моделей, які враховують нові цифрові реалії та потреби спільнот. У протилежному випадку, акцентує дослідник, може відбутися поступове розмивання та ігнорування чинних норм, які вже не відповідають викликам часу. Водночас Майданик Л. звертає увагу, що в умовах технологічного прогресу та євроінтеграції України важливим стає визначення оригінальності твору наявністю особистого інтелектуального внеску автора, при цьому цей внесок має бути достатнім для визнання твору об'єктом авторського права, якщо його правомірність не була заперечена судом [29, с. 95]. Однак, на думку автора, визначити точний обсяг необхідного творчого внеску заздалегідь неможливо, оскільки це залежить від індивідуальності твору та оцінюється у кожному випадку окремо. Спесивцева О. звертає увагу на розвиток авторського права крізь призму минулого зазначаючи, що Україна проходить глибоку трансформацію в сфері авторського права, відмовляючись від застарілої радянської моделі, що знецінювала особисті права митця, на користь європейського підходу, який ставить у центрі уваги автора, його творчість і право на винагороду [30]. Авторка додає, що впровадження цифрових механізмів захисту, боротьба з онлайн-піратством та наближення законодавства до стандартів ЄС відкривають українським митцям доступ до європейського ринку та системи справедливих роялті, що свідчить про перехід України від пострадянського минулого до повноцінної участі в європейському культурному просторі та правовій системі. Майданик Л. акцентує, що Україна має запровадити механізм використання творів, які вибули з комерційного обігу, через колективне управління або винятки, передбачені законом [31]. Також вносить пропозицію про імплементацію механізмів перегляду розміру авторської винагороди у випадках, коли реальні прибутки значно перевищують початкові оцінки. Такі зміни, на думку автора, наблизять українське законодавство до стандартів Європейського Союзу та забезпечать кращий захист інтересів авторів і виконавців у цифрову епоху.

Висновки. Авторське право сьогодні є результатом складного історичного, соціального та культурного розвитку людства, де ключову роль відіграє не лише законодавство, а й глибоке усвідомлення природи творчості як явища, що формується в людській свідомості та пам'яті. Саме пам'ять, як накопичений досвід, знання та культурне надбання, виступають визначальним чинником у формуванні уявлень про авторство - як індивідуальне, так і колективне. Творець не існує поза цими умовами, кожен автор - це носій особистого досвіду, культурної спадщини і соціальних зв'язків, які разом створюють унікальний продукт творчості. В умовах стрімкого технологічного прогресу та появи нових інструментів, зокрема штучного інтелекту, важливо чітко розмежовувати роль людини і технології. Технології - це лише засоби, що розширюють творчі можливості людини, але не можуть замінити її пам'ять, інтуїцію, емоції і внутрішній світ, що лежать в основі справжнього авторства, не слід отождествлювати людину з технологією чи розглядати технології як заміну творчого початку - навпаки, вони виступають інструментами, що розширюють можливості творчості, але не визначають її сутність.

Українська наука в галузі авторського права демонструє активну адаптацію до умов цифрової епохи та новітніх технологій. У дослідженнях поступово зміщується акцент від традиційно догматичного аналізу до вивчення викликів, пов'язаних із цифровізацією, зростанням ролі штучного інтелекту та потребою в оновленні законодавства. Прийняття нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» стало важливим кроком у напрямі гармонізації з європейським правом. Він містить низку прогресивних положень, зокрема щодо нових форм охороноздатних об'єктів, у тому числі створених за участі комп'ютерних програм. Однак українські дослідники вказують на необхідність подальшого вдосконалення - передусім уточнення поняття оригінальності, розширення переліку об'єктів авторського права та ефективніших механізмів захисту прав у цифровому середовищі. Окрема увага приділяється питанням, пов'язаним зі стрімким розвитком штучного інтелекту. Дослідники визнають, що штучний інтелект стає вагомим фактором трансформації авторського права: з однієї сторони - як інструмент творчості та правової реформи, з іншої - як джерело нових юридичних дилем щодо авторства, правомірності створених об'єктів та ризиків,

пов'язаних із алгоритмічними упередженнями й конфіденційністю. Цифрове середовище також стимулює зміну парадигми авторського права, адже дедалі більше творів поширюється звичайними користувачами, що нівелює класичні моделі охорони. У зв'язку з цим актуальним стає перехід від жорсткого захисту майнових прав до гнучкіших, більш адаптованих до цифрової реальності підходів, орієнтованих на баланс інтересів автора і суспільства. Поряд із цим, українські дослідження фіксують чіткий євроінтеграційний вектор у розвитку авторського права. Відбувається поступова відмова від застарілої радянської моделі, що знецінювала особисті права митців, на користь сучасної європейської системи, яка забезпечує визнання творчості автора, справедливую винагороду та вихід на міжнародні культурні ринки. Таким чином, трансформація українського авторського права є не лише правовою, а й цивілізаційною зміною, що виводить його у площину сучасних європейських і глобальних стандартів.

Висвітлений огляд наукових досліджень, як зарубіжних, так і українських, демонструє поступову трансформацію авторського права у відповідь на виклики цифрової епохи, розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту, а також необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Теоретичні позиції дослідників не лише відображають сучасний стан правової доктрини, але й формують концептуальні орієнтири для практичного правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Seralieva A., Baimagambetova Z., Aronov A. (2018) The protection of copyright in the development of new digital. *International relations and international law Journal*. Vol 82 (№2): 4-10. DOI:10.26577/IRILY-2018-2-778. URL: https://technologieshttps://www.researchgate.net/publication/328908208_The_protection_of_copyright_in_the_development_of_new_digital_technologies
2. Mateja Durovic; Takis Tridimas (2021) *New Directions in European Private Law (Modern Studies in European Law)* (p. ii). Bloomsbury Publishing. Kindle Edition. Recording Industry. URL: <https://www.bloomsburyprofessional.com/uk/series/modern-studies-in-european-law>.
3. Peter Jaszi & Martha Woodmansee (1999) *The Construction of Authorship* URL: https://books.google.com.ua/books?id=dpRKltgJYYwC&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
4. Біловус Л.І. (2003) Інтертекстуальність як модус новаторства (на матеріалах творчості І. Світличного та В. Стуса). Тернопіль. 173 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1600/1/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%83%D1%81.pdf>.
5. *Copyright in Historical Perspective* (Vintage Vanderbilt) Paperback . January 1. 1968 by L. Ray Patterson (Author), L. Patterson (Author) URL: <https://a.co/d/dwv1T7y>.
6. Lawrence Lessig (2004) *Free Culture - How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity* 369 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/220693351_Free_Culture_The_Nature_and_Future_of_Creativity.
7. Ricketson, Sam and Ginsburg, Jane C., «International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond» (2022). Faculty Books. 96. URL: <https://scholarship.law.columbia.edu/books/96>.
8. Martha Woodmansee (1994) *The Construction of Authorship*. Duke University Press, 462 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Construction_of_Authorship.html?id=dpRKltgJYYwC&redir_esc=y.
9. Міхневич Л.В. (2022) Правова регуляція авторського права на українських землях Російської імперії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 73: частина 1. С. 13–18.
10. Каганов Ю.О. (2019) Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя: Інтер-М. 432 с. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf.
11. Дроб'язко В. (2018) Закон УРСР «Про авторське право» 1929 року. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 3. С. 5–12.
12. Закон України «Про авторські та суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

13. Brauneis, Robert and Schechter, Roger (Fall 2022) Supplement to Copyright: A Contemporary Approach (July 28, 2022). GWU Legal Studies Research Paper No. 2022-56, GWU Law School Public Law Research Paper No. 2022-56, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4175694> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4175694>. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4175694.
14. Stefan Larsson (2014) "Conceptions of Copyright in a Digital Context", Lexis [Online], 8 | 2014, Online since 09 January 2014, connection on 09 August 2025. URL: <http://journals.openedition.org/lexis/244>; DOI: <https://doi.org/10.4000/lexis.244>.
15. Alina Ng (2022) Progress as Impact: A Contemporary View of Copyright and Patent Clause. WAKE FOREST JOURNAL OF BUSINESS AND INTELLECTUAL PROPERTY LAW. VOL. 21 28 p. URL: <https://dc.law.mc.edu/faculty-journals/167>.
16. Mike Loukides, Tim O'Reilly (Dec 8, 2023) AI's Copyright Problem Is Fixable. URL: https://www.project-syndicate.org/commentary/ai-copyright-problem-is-fixable-with-rag-retrieval-augmented-generation-by-mike-loukides-and-tim-oreilly-2023-12?utm_term=&utm_campaign=&utm_.
17. Geiger, Christophe and Izyumenko, Elena, Freedom of Expression as an External Limitation to Copyright Law in the EU: The Advocate General of the CJEU Shows the Way (November 29, 2018). 41(3) European Intellectual Property Review 131 (2019), Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2018-12, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3293735> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3293735>.
18. Ricketson, Sam and Ginsburg, Jane C., «International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond» (2022). Faculty Books. 96. URL: <https://scholarship.law.columbia.edu/books/96>.
19. Synodinou, Tatiana (November 19, 2023) EU Copyright Law, an Ancient History, a Contemporary Challenge. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4637612> or URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4637612>.
20. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, OJ L 130, 17.5.2019.
21. McCutcheon, Jani, The Concept of the Copyright Work under EU Law: More Than a Matter of Taste (July 30, 2019). Forthcoming, 2020, European Law Review, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3428844>.
22. Тарасенко Л.Л. (2022) Новий закон про авторське право (2022): виклики та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2022. С. 171–174.
23. Музика Т.О. (2024) Об'єкти прав за чинним Законом України «Про авторське право і суміжні права»: правова природа та систематизація. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2024, с. 188–191.
24. Штефан А.С. (2017) Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія К. НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. ТОВ «НБП Інтерсервіс». 2017. 150 с.
25. Фоміна Н. (2023) Чи можуть твори, створені за допомогою ШІ, розраховувати на авторське право. *Юридична газета online*. № 11–12. С. 769–770. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo>.
26. Кривицький Ю.В. (2021) Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (119), с. 90–101.
27. Богом'я В. і Гудзь А. (2023) «Штучний інтелект: сучасний стан і перспективи застосування». *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Київ. Україна. 46(1), с. 13–17.
28. Капиця Ю. (2019) Директива ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку: нові виміри чи нові випробовування? *Інтелектуальна власність*. № 8. С. 6–22. URL: https://ipr.nas.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/Stattia_Dyrektyva_ES_Avtorske_Pravo_i_tsyfrovyi_rynok_Zhurnal_IV_-8_2019.pdf.
29. Майданик Л. (2018) Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 10/2018 URL: <http://www.pgj-journal.kiev.ua/archive/2018/10/7.pdf>.

30. Спесивцева О. (2025) Авторське право в Україні: між радянським минулим та європейським майбутнім. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/avtorske-pravo-ukraine-eu>.
31. Любов Майданик (2024) У напрямку ЄС: законодавчі зміни України з авторського права. *Юридична газета online*. № 3 (781). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/u-napryamku-es-zakonodavchi-zmini-ukrayini-z-avtorskogo-prava.html>.